

*Редько В.С.,**к.е.н., доцент,**доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

ПЕРСПЕКТИВИ ПАРКОВОГО ТУРИЗМУ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. У статті розглянуто потенціал паркового туризму Дніпропетровської області. Обґрунтовано доцільність використання парків як об'єктів паркового туризму в промисловому регіоні. Доведено перспективність паркового туризму та визначено особливості його розвитку.

Ключові слова: парк, парковий туризм, рекреаційний потенціал, атракція, дозвілля, туристична інфраструктура.

Постановка проблеми. Визнання туризму одним із пріоритетних напрямів економіки Дніпропетровської області [1] ставить завдання розвитку нових видів туризму через формування конкурентоспроможного на внутрішньому та міжнародному ринках національного і регіональних туристичних продуктів на основі раціонального використання туристичних ресурсів, збереження й відродження навколишнього природного середовища, історико-культурної спадщини Дніпропетровщини, сприяння розвитку сучасної індустрії туризму. Такі можливості та перспективи нескладно помітити в об'єктах культурного та розважального життя міста, об'єктах формування екологічної свідомості та збереження національного надбання – парках. Парки в загальному розумінні являють собою територію, на якій елементи ландшафту, споруди організовані в певну об'ємно-просторову систему [2]. Дніпропетровська область є достатньо забезпеченою парковою рослинністю: 15 заказників державного і 33 – місцевого значення, 51 пам'ятка природи, вісім парків – пам'яток садово-паркового мистецтва [3, с. 123]. За попередньо зібраними даними, в області налічується більше 50 міських паркових територій, що не на повну потужність використовують свій рекреаційний потенціал. Тому проблема використання парків області в її туристсько-рекреаційній діяльності є доволі актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під садово-парковим туризмом науковці розуміють «різнovid туризму, пов'язаний з відвідуванням місцевостей садово-паркового мистецтва» [3], проте в сучасному розумінні парковий туризм, окрім зразків садово-паркового мистецтва, включає тематичні парки різної спрямованості, аквапарки, спортивні парки та інші парки, що мають туристичну привабливість.

Проблеми паркового туризму висвітлені в працях Л. Бармашина, В. Дударця, Л. Кобанець, І. Кравцової, М. Мальської, В. Шульги та ін. Так, І. Кравцова зазначає, що парки виступають важливими об'єктами рекреаційно-туристичної діяльності регіонів України і «за своїми функціональними особливостями, взаємозв'язками, що виникають при взаємодії природної та створеної людиною системи у сучасних умовах розвитку суспільства, вирішують проблеми гармонізації середовища, створення комфортних умов для життя та діяльності сучасної людини» [4, с. 124]. Погоджуючись з І. Кравцовою,

слід додати, що такі властивості парків особливо важливими є для промислових регіонів України, мешканці яких відчувають нестачу природних рекреаційних ресурсів, проживають на екологічно забруднених територіях, потерпають від стресів в мегаполісах. Так, В. Шульга розглядає парки як складові екологічного туризму і вважає їх прикладом гармонізації відношень у системі «природа – людина» в умовах інтенсивних темпів розвитку індустріалізації, що дозволяє зрозуміти, як саме змінювалося природне середовище міста, зберігаючи місцеві краєвиди у їхньому природному вигляді, і «є прикладом можливості гармонійного співіснування людини й природи в межах міста» [5, с. 376]. В своєму дисертаційному дослідженні Л. Кобанець доводить доцільність створення у природних парках України рекреаційних комплексів інноваційного спрямування, які мають високий вплив на відновлення життєвих сил людини, з одного боку, а з іншого – відповідають принципу збереження екосистем [6, с. 10] і робить спроби оцінки економіко-екологічної ефективності рекреаційного використання природних парків. Особливості парків як рекреаційного простору колективного користування, призначення якого полягає в розширенні можливостей зміни обстановки, створення умов для пізнавальної та оздоровчої діяльності в природному оточенні, розглядає В. Дударець [7] і тим самим визнає парки об'єктами туристичної діяльності. Отже, науковці відзначають туристсько-екскурсійну спрямованість парків, рекреаційний, історико-культурний, інфраструктурний потенціал яких дозволяє розглядати їх не тільки як об'єкти туристичної привабливості для внутрішнього й в'їзного туризму, а як окремий вид спеціалізованого туризму.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наявні наукові розробки доводять доцільність включення парків до туристичної індустрії регіонів, проте не відображають можливості паркового туризму в розвитку туристичної діяльності промислових областях України, таких як, наприклад, Дніпропетровська область.

Мета статті полягає у визначенні перспектив розвитку паркового туризму як атракційної складової туристичної діяльності в Дніпропетровській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розгалужена мережа міських парків, природоохоронна, наукова, естетична, рекреаційна та інша цінність природних парків, інформаційні та технічні можливості створення тематичних й розважальних парків виступають потенціалом розвитку паркового туризму Дніпропетровської області.

Визнано, що популярність та інтенсивність відвідуваності парків визначається доступністю та налагодженістю транспортних шляхів при однакових атрактивних можливостях. Тому першим чинником привабливості паркового туризму виступає транспортна доступність, яка визначається місцем знаходження об'єктів, що становлять туристичний інтерес. Звичайно, від-

відуваність міських парків вище за сільські та заміські. Проте з точки зору проектного підходу заміські парки мають більше можливостей для розвитку за певною спеціалізацією, тематикою, функціональним зонуванням, архітектурно-планувальними особливостями, що формує їх високу атрактивність та визначає комерціалізацію. Такий підхід дозволяє паркам стати повноцінними суб'єктами туристичного ринку, самостійно визначати свою цінову, маркетингову політику та розвиватися.

Міські парки найчастіше призначені для прогулянок та відпочинку, для розвитку естетичних смаків людини, її екологічної культури, для покращення її довкілля, що забезпечується створенням полів для гольфу, тенісу, водних прогулянок, роботою атракціонів, продажем сувенірної продукції тощо. З цього погляду найбільш привабливими для туристів парками у Дніпропетровській області є парк ім. Лазаря Глоби – колишній ім. Чкалова (м. Дніпропетровськ) та парк ім. Газети «Правда» (м. Кривий Ріг). Ці парки мають доглянуту рослинність, що позитивно впливає на екологічну ситуацію навколишньої міської промислової зони. Крім того, діяльність парків спрямована на задоволення рекреаційних потреб відвідувачів, для чого створена розвинена інфраструктурна мережа розваг. Для підтримки постійного інтересу до парку проводяться розважальні приватні та міські заходи, які приваблюють нових відвідувачів: ярмарки, вистави, концерти, театралізовані дійства, урочисті зустрічі та ін. У міських парках відвідувачі мають можливість грати в гольф та теніс, кататися на човнах, відвідати ресторан або кафе, взяти участь в театральній програмі, завітати на фестивалі або виставку.

Парк ім. Лазаря Глоби практично одноліток міста Дніпропетровськ і виступає одним із головних об'єктів паркового туризму області. У 1858 р. його розділили на дві частини: міську та технічну. Міська частина була відкрита для відпочиваючих. Технічна частина парку містила дослідні ділянки, оранжереї, школу садівництва та городництва. Серед інфраструктурних об'єктів, що покликані забезпечувати моральний та фізичний відпочинок, – атракціони для дітей, дитяча залізна дорога, ставок з лебедями та картинг, літній театр та дельфінарій. Важливим є його туристична привабливість не тільки як розважального парку, а й історичного минулого, пов'язаного з постаттю Л. Глоби, могила якого, за переказами, знаходиться десь на території. Тому парк ім. Глоби може стати одним із найцікавіших туристсько-екскурсійних об'єктів Дніпропетровщини. Все ж використання парку ім. Глоби в туристичних цілях потребує активної маркетингової політики, спрямованої на формування конкурентоспроможного продукту, створення позитивного іміджу, розширення асортименту послуг.

Парк культури та відпочинку ім. Газети «Правда» вважається першим міським парком в м. Кривий Ріг і залишається найпопулярнішим серед місцевих жителів й туристів. Відкриття парку відбулось в 1932 р., а будівництво тривало десять років. Територія паркової зони вміщує сорок сортів декоративних рослинних видів, серед яких наявні рідкісні. Основними пам'ятками парку є старовинні арки, човнова станція, підвісні мости, де відкривається естетично привабливий вид на перетин річок Інгулець та Саксагань [8]. Дуже важливим є цей об'єкт для проведення екскурсій екологічної, культурної та пізнавальної спрямованості. Парк культури та відпочинку ім. Газети «Правда» та парк ім. Лазаря Глоби є поліфункціональними, зорієнтованими на різний контингент відвідувачів і носять соціальний характер. Такими характеристиками володіють парк «Тернівська» (м. Кривий Ріг), Парк культури та відпо-

чинку (м. Дніпродзержинськ), парк Металургів (м. Нікополь), парк 1 Травня (м. Павлоград), Дитячий парк (м. Павлоград), парк ім. Сучкова (м. Новомосковськ), парк Слави (м. Синельникове). У перерахованих парках наявні дитячі атракціони радянського зразка, що потребують технічного переоснащення. Вони є популярними серед населення у межах його місцезнаходження, проте можуть бути включені як об'єкти показу під час оглядової екскурсії для туристів відповідним населеним пунктом. Для зростання привабливості цих парків серед відвідувачів й туристів доцільним є їхня реконструкція з викладенням пішохідних доріжок, висадкою декоративних рослин та ландшафтно-парковим дизайном.

Окремо слід виділити класичні міські парки культури та відпочинку з мінімумом інфраструктурних об'єктів: парк ім. Держинського (м. Кривий Ріг), парк ім. Островського (м. Марганець), парк ім. Оржонікідзе (м. Оржонікідзе), парк ім. Семенових (м. Верхньодніпровськ), парк ім. Юрія Гагаріна (м. Дніпропетровськ), лісопарк Дружби народів (Новомосковське шосе), парк Ленінського Комсомолу (м. Дніпропетровськ), парк Ювілейний (м. Кривий Ріг), парк ім. Артема (м. Кривий Ріг), парк ім. Павлова (м. Кривий Ріг), парк ім. Пушкіна (м. Нікополь), сквер ім. Горького (м. Павлоград). Загальними їх ознаками є класичний поділ на виставково-освітню, масово-видовищну, спортивно-оздоровчу, тихого відпочинку, відпочинку і розваг дітей, адміністративно-господарчу та обслуговування відвідувачів зони. Перспективи таких парків проявляються у їх перетворенні на тематичні парки, що дозволить підвищити атрактивні властивості території, інтенсифікувати туристичне навантаження.

Центральним парком м. Дніпропетровськ є парк ім. Т.Г. Шевченка, що має з 1990 р. статус національного парку. Парк був заснований наприкінці XVIII ст. козаком Лазарем Глобою, а в 1787 г. сади Лазаря Глоби придбав граф Потьомкін, де і побудував дивовижний палац [8]. Палац Потьомкіна (зараз Палац культури студентів ДНУ), в якому проводяться екскурсії історико-культурної тематики, є найстарішою кам'яною будівлею міста. Окрім палацу, на території парку (36 га) побудовані різні будівлі: Свято-Миколаївський собор, Літній театр, ігрові майданчики; пам'ятники Т.Г. Шевченку, генералові Каруні і загиблим студентам; зоопарк, атракціони, Акваріум прісноводних риб, декілька водно-спортивних клубів і баз; є водоспад і пляжі. Всі ці об'єкти інтенсивно використовуються в екскурсійних програмах Дніпропетровська, а сам парк виступає окремою одноденною екскурсією. Та все ж формування конкурентоспроможного туристичного продукту з паркового туризму в НП ім. Т.Г. Шевченка вимагає удосконалення його інфраструктури, яка є застарілою і недоглянутою.

Як окремий вид туристичних маршрутів з паркового туризму виділяються спеціалізовані парки для дітей, де екологічно чиста територія сприяє оздоровленню зростаючого покоління. Використання геоластики перемінного мікроландшафту, придатного для динамічного, рухливого, статичного використання при створенні нових та реконструкції існуючих дитячих парків у кожному місті області, підвищить охоплення населення парковим туризмом завдяки спеціалізації, концентрації на безпеці дитячого відпочинку. Такі парки виконують просвітницьку, рекреаційну, соціальну, виховну, культурну, екологічну функції, що є важливими аспектами сучасної соціально-культурної політики країни.

Популярність спорту й здорового способу життя визначає необхідність створення умов для тенісу, велосипедних та

роликів прогулянок, плавання, ігрових та спортивних майданчиків на паркових територіях. Тому важливим елементом в дитячому парковому туризмі є наявність атракційних спортивних складових. Так, в м. Дніпропетровськ, в парках ім. Л. Глоби та ім. Т.Г. Шевченко, функціонують дитячі мотузкові парки, що привертають увагу мешканців області й гостей міста, дитяча кімната, що має спеціальне обладнання, велику кількість іграшок та відповідального за дітей працівника, але найбільшу увагу дітей та батьків привертають атракціони. В Дніпропетровській області функціонують дитячі парки, що залишилися від радянських часів і мають застарілу інфраструктуру. Тому вони навряд чи можуть стати цікавими туристичними об'єктами.

Погоджуючись з М. Мальською, Н. Антонюк, Н. Ганич, до дитячих парків за своєю специфікою слід відносити зоопарки, ботанічні сади, спортивні парки, аквапарки, ігрові парки, ландшафтні мікропарки [9, с. 496–498], які повинні бути використані в системі паркового туризму. В таких парках екскурсійна програма та розваги формуються відповідно до контингенту відвідувачів, а у сфері дозвілля закордонних країн вони посідають важливе місце і відносяться до основних складових туристичного продукту.

Цікавими для туристичного бізнесу є парки, що відрізняються культурними та історичними пам'ятками. Окрема частина парків області виділяється меморіальною цінністю, оскільки зберігає пам'ять та славу про видатних особистостей та захисників дніпропетровської землі. Виходячи з цього, меморіальні парки отримали ще назви воєнних, парків слави. Серед таких об'єктів варто виділити парк 40-річчя визволення Дніпропетровська (колишній військовий цвинтар) – місцевість великих поховань мирного населення і радянських воїнів під час Великої Вітчизняної війни, сквер ім. Володі Дубиніна (м. Дніпропетровськ). Парк ім. М.І. Калініна був заснований у 1946 р., з кінця XVIII ст. на його території було Чечелівське кладовище, а під час Великої Вітчизняної війни тут відбувались поховання німецьких (у його східній частині) і радянських солдатів (південно-східна частина). Отже, період створення меморіальних парків Дніпропетровської області пов'язаний переважно з повоєнними роками, а домінуючим композиційним елементом таких парків є алеї героїв або інші скульптурні групи. Організація ландшафту таких парків витримана в суворому, урочистому стилі планування території, що відповідає ритуалу церемоній покладання квітів. Підкреслена регулярність доріжок та алеї закріплювалася правильною конфігурацією рядкових насаджень дерев із використанням зелених огорож і чагарників [10; 11]. Слід відзначити, що меморіальні парки можуть стати підґрунтям цікавих екскурсій, що обумовлено їх історичною, патріотичною, національною цінністю.

Серед інших парків області, які відзначаються наявністю на території розвинутої мережі розважальної інфраструктури, що сприяє активному відпочинку відвідувачів, виділяються: парк ім. 50-річчя Радянської України, парк ім. Богдана Хмельницького, парк ім. Ю.А. Гагаріна, парк Комсомолу України (усі – м. Кривий Ріг). Останній парк має власні скейтпарк, плавальний майданчик, центральна алея якого вміщує фонтан. Також вартий уваги Парк активного відпочинку (м. Кривий Ріг), на території якого розташований сучасний майданчик для гри в баскетбол, футбольне і волейбольне поля, технічно обладнаний скейтпарк. Такі парки можна класифікувати як спортивні, першочергове завдання яких полягає у створенні умов для активного відпочинку, спорту, фізичного розвитку та виховання. Не дивлячись

на велике соціальне значення таких об'єктів, до маршрутів з паркового туризму включати їх недоцільно, що обумовлено концепцією створення місцевих спортивних парків.

Особливістю спортивних парків виступає спеціальне зонувannya їх території, де виділяється рекреаційна зона для відновлення фізичних, психічних сил спортсменів і відвідувачів парку. Наприклад, спортивний комплекс «Метеор», який має статус Національної бази олімпійської та параолімпійської підготовки, і включає палац водних видів спорту «Метеор», льодовий палац спорту «Метеор», стадіон «Метеор», водноспортивну базу «Машинобудівник», своїм архітектурним ландшафтом приваблює не тільки місцевих мешканців, а й внутрішніх та іноземних туристів. Саме спортивні парки виступають центрами спортивного та подієвого туризму, а тому мають всі перспективи до інтенсивного розвитку в'їзного туризму.

Туристоцентристський підхід до задоволення індивідуальних потреб туристів обумовив виникнення спеціалізованих парків, що зорієнтовані на досягнення однієї головної мети – відвідування парку, яка повинна виступати концепцією його розвитку. Спеціалізовані парки мають ряд особливостей, включаючи режим використання їхніх територій і визначену спрямованість ландшафтної організації. Так, для дендропарків (ботанічних) характерне максимальне розкриття декоративних якостей рослинності за рахунок відповідного трасування дорожньо-стежкової мережі та вибору рельєфних і водяних ситуацій, що повніше виявляють дендрологічні особливості кожного виду дерев, чагарників, квітів. Вони є як науковими закладами, так і місцем культурного відпочинку, а отже, виступають об'єктами як для пізнавального, так і науково-освітнього туризму. Специфіка ландшафтної організації подібних парків полягає в оперуванні дуже великим набором порід рослинності, що вимагає відповідних композиційних прийомів чи супідрядності послідовного розкриття окремих видів природного матеріалу. Наприклад, в Криворізькому дендропарку зростає 500 видів дерев і чагарників, проживає більш за 70 видів птахів та 19 видів ссавців, що створює умови для розвитку не тільки науково-освітнього, а й екологічного туризму. Цікавим туристичним об'єктом є Ботанічний сад ДНУ ім. Олеся Гончара, який працює за напрямками: інтродукція магнолій, сперей, хвойних і кизилієвих рослин. Чотири лабораторії – дендрології, квітництва, тропічних і субтропічних рослин, плодівництва – працюють над збереженням та селекціонуванням нових видів рослин і виступають науковими центрами з розповсюдження знань про рослинний світ серед студентів та гостей університету [13]. Тому Криворізький дендропарк та Ботанічний сад ДНУ можуть стати цікавими об'єктами для наукового, освітнього, екологічного та пізнавального туризму.

Отже, розвиток паркового туризму в Дніпропетровській області, як одному з промислових регіонів України, має носити не випадковий, епізодичний характер, а бути забезпеченим оперативними, тактичними й стратегічними планами і включений до Програми розвитку туризму в Дніпропетровській області на 2014–2022 рр. як перспективний вид туризму.

Висновки. Парковий туризм – це вид спеціалізованого туризму, що передбачає подорож туристів до різних видів парків, спрямовану на задоволення пізнавальних, історичних, культурних, рекреаційних та інших потреб різних вікових груп.

Розгалужена мережа парків різної спрямованості в Дніпропетровській області вимагає негайного включення паркових об'єктів до туристичних маршрутів відповідно до тематики екскурсій й контингенту туристів.

Розвиток паркового туризму в Дніпропетровській області вимагає проектного підходу до розбудови паркової інфраструктури. Такий підхід передбачає створення нових, відродження занедбаних та розвиток успішних, добре продуманих та організованих у технічному, екологічному, інфраструктурному та економічному аспектах об'єктів паркового туризму, що здатні заявити про регіон на світовому туристичному ринку.

Дніпропетровська область має багато перспективних місць щодо становлення й розвитку паркового туризму, тому потребує розробки та обґрунтування збалансованої системи показників для інтегрального оцінювання туристичної привабливості парків.

Література:

- Програма розвитку туризму у Дніпропетровській області на 2014–2022 рр. від 20.06.2014 р. № 532-26/VI / Департамент культури, туризму, національностей та релігій облдержадміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oblrada.dp.ua/decisions/42/1078>.
- Класифікація парків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://homehelper.in.ua/construction/klasifikaciya-parkiv.html>.
- Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму : [навч. посіб.] / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. – К. : Знання, 2011. – 334 с.
- Кравцова І.В. Садово-паркові ландшафти як об'єкти рекреації і туризму / І.В. Кравцова // Природа західного Полісся і прилеглих територій : зб. наук. праць Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; редкол.: Ф.В. Зузук [та ін.]. – Луцьк, 2012. – № 9. – С. 124–128.
- Шульга В. Використання пам'яток садово-паркового мистецтва як об'єктів екологічного туризму (на прикладі Сумської обл.) / В. Шульга // Вісник Львівського університету. Серія «Географія». – 2010. – Вип. 38. – 371–378.
- Кобанець Л.О. Управління розвитком рекреаційної діяльності в природних парках : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економіки» / Л.О. Кобанець. – Донецьк, 2006. – 23 с.
- Дударець В.М. Типологічні особливості формування парків України / В.М. Дударець // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : збірник наук. праць ; М-во культури і туризму України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв, Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – Вип. 24. – С. 250–256.
- Парки, сквери Днепропетровска. Путеводитель по Днепропетровщине – информация о Днепропетровской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tourdnep.com/content/view/379/300/>.
- Міжнародний туризм і сфера послуг : [підручник] / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич ; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – К. : Знання, 2008. – 661 с.
- Боговая О.И. Ландшафтное искусство / О.И. Боговая, Л.М. Фурсов. – М. : Агро-промиздат, 1986. – 180 с.
- Жирнов А.Д. Искусство паркостроения / А.Д. Жирнов. – Львів : Вища школа, 1977. – 250 с.
- 75 років ботанічному саду ДНУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dnu.dp.ua/news/217>.

Редько В.Е. Перспективы паркового туризма в Днепропетровской области

Аннотація. В статті розглянуто потенціал паркового туризму Днепропетровской области. Обґрунтовано целесообразність використання парків в якості об'єктів паркового туризму в промисловому регіоні. Доказано перспективність паркового туризму и определены особенности его развития.

Ключевые слова: парк, парковый туризм, рекреационный потенциал, аттракция, досуг, туристическая инфраструктура.

Redko V.Y. Perspectives of park tourism in Dnepropetrovsk region

Summary. Park tourism's potential in Dnepropetrovsk region were considered in the article. The viability of parks application as the objects of the park tourism in the industrial regions is grounded. The perspective viability of the park tourism is acknowledged and the features of its development are defined.

Keywords: park, park tourism, recreation potential, attraction, leisure, tourist infrastructure.